

HOLLANDA TOPLUMUNDA YABANCI KARŞITI TUTUMLARIN ANALİZİ**

*Kadir CANATAN***

ÖZET

Bu makalede Hollanda toplumunda yabancı karşıtlığının gelişimi ve yabancı karşıtlarının son yıllardaki toplumsal profili incelenmektedir. Öteden beri yabancılara karşı hoşgörülü bir ülke olarak tanınan Hollanda, altmışlı yıllardan bu yana giderek artan göç ve göçmen sayısına karşı olumsuz tepkiler vermeye başlamış ve bugün yabancılar sorunu, ülkenin en önemli ve tartışmalı siyasal sorunlarından biri haline gelmiştir. Kültürel Değişmeler Araştırması çerçevesinde toplanan verilere dayalı olarak yapılan analizlerde yabancı karşıtlığının marjinal bir olgu olmadığı, tam tersine geniş sosyal çevrelerin bir hoşnutsuzluğunu yansıttığı anlaşılmaktadır. Yabancı karşıtlığı, hem sosyal ve ekonomik hem de kültürel açıdan yerli ve yabancı gruplar arasındaki toplumsal rekabetten kaynaklanmaktadır. Hollanda, yeniden “hoşgörülü ülke” imajını elde etmek istiyorsa söz konusu toplumsal ve kültürel rekabeti makul politikalarla yönetmek zorundadır.

Anahtar Kelimeler: Hollanda, yabancı karşıtlığı, azınlıklar, islamofobi, anti-islamizm, entegrasyon.

ANALYSIS OF XENOPHOBIAN ATTITUDES IN THE DUTCH SOCIETY

ABSTRACT

This article examines the development of xenophobia in the Netherlands and describes the social

* Bu araştırma makalesinde aşağıdaki belirtilen araştırma projelerinin veri tabanları kullanılmıştır: Dr. J.W. Becker, Sociaal en Cultureel Planbureau, Culturele Veranderingen in Nederland 2002 - CV 2002 [computerfile], Amsterdam, Steinmetz Archives (P1624) ve Sociaal en Cultureel Planbureau, Culturele veranderingen in Nederland 2004 - CV'04 [computerfile], Amsterdam, Steinmetz Archives (P1692).

** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi,
kadircanatan@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 3/7 Fall 2008

profile of the xenophobic people in recent years. The Netherlands, known as a country of tolerance for immigrants, started reacting against increasing number of immigrants since the 1960's. As a result, the issue of immigrants has currently become one of the most important and controversial political problems in the country. An analysis of data collected from the Research of Cultural Changes in the Netherlands shows that the issue of negative attitudes against immigrants is not a marginal phenomenon and that, on the contrary, it reflects discontent of large social segments in the country. Xenophobia arises from a social competition between native and foreign social groups coming from different social, economic and cultural backgrounds. The article concludes that the Netherlands has to manage this social and cultural competition with reasonable integration policies if she wishes to get her image of "land of tolerance" back to her hands again.

Key Words: The Netherlands, xenophobia, minorities, Islamophobia, anti-islamisme, integration.

1. GİRİŞ

Modern tarihte birçok göçmen ve mülteci gruba uğrak ve yerleşim yeri olmuş Hollanda haklı olarak Avrupa'da ve tüm dünyada hoşgörülü bir ülke olarak tanınmıştır. 16. yüzyıldan itibaren İspanya ve Portekiz'den kaçan Yahudilerin gelmesiyle başlayan göç akımları, daha sonraki yüzyılın başında Almanya'dan gelen Yahudi göçüyle devam etmiş ve aynı yüzyılın sonuna doğru Fransız Huguenotlarla yeni bir ivme kazanmıştır. 18. ve 19. yüzyılda da Hollanda'ya dışardan gelenler olmakla birlikte, büyük bir göç akımı söz konusu olmamıştır. Yirminci yüzyıla kadar devam eden göçler, bu ülkede hüküm süren bekçi devlet anlayışından dolayı pek sınırlamalarla karşılaşmamıştır. İlk kez 1935 yılında dışardan gelen yabancılara giriş şartları koşulmaya başlanmıştır. Nazi Almanyası'ndan kaçan sınırlı sayıda Yahudi'nin ülkeye girmesine izin verilmiştir. Almanya'da Naziler tarafından kavuşturmaya uğradığını ispat edemeyen Yahudiler sınırdan geri çevrilmiştir.

Hollanda'ya yönelik Yahudi göçüne getirilen sınırlamalar, daha sonraki yıllarda göçmen ve mültecilere yönelik politikalarda da bir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

şekilde rol oynamıştır. Hollanda, tüm dünyada olduğu gibi otuzlu yıllarda büyük bir ekonomik kriz yaşıyordu. Bu kriz, büyük sayıda göçmen ve mültecinin alınmasını engellemiştir. İkinci olarak Hollanda, ülkede anti-semitizmin giderek artmasından endişe duymuştur. Nazi Almanyası'ndaki baskı ve soykırım politikalarının şiddetinden dolayı Hollanda'ya yönelik göç, gittikçe katılaştan önlemlere rağmen artarak devam etmiştir. Bunun üzerine Hollanda hükümeti 1938 yılının Mayıs ayında sınırları Yahudilere kapatmış ve onları istenmeyen yabancı ilan etmiştir. Bu olay, yakın tarihte Hollanda'nın ünlü hoşgörüsünün sınanmasına vesile olmuş olan önemli bir vakiadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Hollanda'ya göç devam etmiştir. Bu kez, bağımsızlık öncesinde ve sırasında Endonezya'da bulunan Hollandalılar ve savaş sırasında Hollanda tarafında yer almış olan gruplar Hollanda'ya gelmek zorunda kalmışlardır. Savaşın getirdiği olumsuz koşullar altında bu göçmenlere de Hollanda hoşgörülü olamamıştır. Çünkü ülkede hem yüksek işsizlik hem de konut kıtlığı hüküm sürüyordu. Endonezya'dan gelen göçmen gruplara özel bir politika geliştirilmedi. Bu gruplar Hollanda toplumunda kendi başlarının çaresine bakmak ve uyum sağlamak zorundaydılar.

Ellili yılların başında Hollanda hükümeti, ülkedeki zor şartları öne sürerek bu kez dışarıya yönelik bir göç kampanyası başlattı. 1950 yılında yeni yıl konuşmasında Başbakan Willem Drees, "Halkımızın bir bölümü, geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi dünyanın başka yerlerinde kendine gelecek kurmaya cesaret etmelidir" şeklinde bir açıklama yaptı ve halk, posterler, bilgilendirme filmleri ve toplantılar yoluyla ülke dışına göç etmeye teşvik edildi. Bu teşvikin sonucunda yarım milyon Hollandalı Kanada, Amerika ve Avustralya'ya göç etti.

Altmışlı yıllarda Hollanda'nın ekonomik durumu hızla iyileşmeye başladı ve hatta hızlı ekonomik büyüme, işgücü açığına sebep oldu. Bunun üzerine Hollanda önce İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi güney Avrupa ülkelerinden, daha sonra ise Türkiye ve Fas gibi Akdeniz çevresindeki Müslüman ülkelerden ucuz işgücü çekmeye başladı. Başlangıçta işletmeler kendileri aktif olarak geçici sürelerle işgücü getirmeye yöneldiler; daha sonra Hollanda hükümeti ilgili ülkelerle antlaşmalar yaparak işgücü göçüne bir resmiyet kazandırdı. Hollanda'nın göç politikasını bu andan itibaren üç döneme ayırmak mümkündür (Staring, 2001:26). Aktif işgücü devşirme dönemi, 1960 ile 1974 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde özellikle erkek işçiler Hollanda'ya getirilmiştir. İkinci dönem 1974 ile 1985 yıllarını kapsayan aile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

birleşimi dönemidir. Öngörülen geri dönüşün uzaması üzerine (erkek) işçiler, eşlerini ve çocuklarını yanlarına aldirmaya başlamış ve bu şekilde uzun yıllar parçalanmış olan aileler yeniden bütünleşme yoluna gitmişlerdir. Göçün üçüncü aşamasında, gençlerin kendi ülkelerinden evlilik yoluyla eşlerini Hollanda'ya getirmeleriyle aile birleşimi yeni bir ivme kazanmıştır. Bu süreç seksenli yılların ortasından itibaren başlamış ve bugün halen, katı sınırlamalara rağmen devam etmektedir. Hollanda'daki göçmen toplumu, işte zincirleme bir biçimde süren bu göçler sonucu oluşup-gelişmiştir. Buna ayrıca seksenli yılların başından itibaren ortaya çıkan mülteci akımını ve bu ülkede doğan çocukları da eklemek gerekir.

Doğal olarak Hollanda'ya yönelik göç akımına yönelik tepkileri resmi politikalarındaki sınırlamalardan ibaret görmek yanlıştır. Hollanda hükümetleri, çoğu zaman toplum tabanından gelen tepkilerle politikalarını gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Göçe yönelik genel tepkilerle birlikte Hollanda toplumunda zaman zaman ırkçı ve yabancı düşmanı siyasal ve toplumsal hareketler de ortaya çıkmıştır. Bu çevreler, "Hollanda dolmuştur" veya "Yabancılar çok fazla" şeklinde sloganlarla kendilerini ifade etmişlerdir.

Hiç şüphesiz Hollanda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında çektiği bir seri yabancı işgücü ve göçmenler sayesinde çokkültürlü bir toplum haline gelmiştir. Seksenli yılların ortasından itibaren Hollanda hükümetleri, Hollanda'yı bir göç ülkesi ve çokkültürlü toplum olarak nitelenmekten kaçınmamışlardır. 2006 yılı rakamlarına göre ülkede nüfusun 3 milyonu yabancı bir kökene sahip olduğu açıklanmıştır (CBS, 2006). Yabancılar toplam nüfusun hemen hemen yüzde 19'nu oluşturmaktadır. Hollanda'nın eski sömürgesi olan Sürinam'dan gelenler hariç Türkler, Hollanda'da en büyük yabancı grubu oluşturuyor. Merkez İstatistik Bürosu'nun rakamlarına göre 1 Ocak 2006 tarihinde, Hollanda'da toplam 360.000 Türkiye kökenli insan yaşamaktadır. Gerek geçmişe yönelik göç grafikleri, gerekse geleceğe yönelik kestirimler yabancı nüfusun sürekli olarak arttığını ve bu artışın gelecekte de devam edeceğini göstermektedir.

İki binli yıllara girerken Hollanda, hem göçmenlerin hem de dış dünyanın hayretle karşıladığı birçok olaya sahne oldu. Bu olayların başında hiç şüphesiz ki Pim Fortuyn hareketi geliyor. Pim Fortuyn, 2001 yılının Ağustos ayında yaptığı bir açıklama ile İslam'a karşı soğuk savaş ilan ediyordu. "İslam'a karşı bir soğuk savaşa taraftarım. İslam'ı olağanüstü bir tehdit ve düşman olarak görüyorum"¹ diyen Fortuyn daha sonraki yaptığı açıklamalarında, İslam'ı "geri bir kültür"

¹ "Koude Oorlog met de Islam" (*İslâm'la Soğuk Savaş*), Elsevier, 28 Ekim 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

diye nitelemiş ve Hollanda Anayasasının birinci maddesi olan eşit muamele ilkesini kaldıracağını ifade etmiştir. Yine aynı Fortuyn, ırkçı partilerin “Hollanda doldu” sloganını tekrarlayarak, mültecilere kapıların kapatılmasını savunmuştur.² 6 Mart 2002 yerel seçimlerinde Leefbaar Rotterdam partisiyle seçime giren Pim Fortuyn bu seçimlerde oyların yüzde 35’ini almış ve böylelikle Avrupa’da ilk kez ırkçı bir parti bu kadar yüksek bir oy oranına ulaşmayı başarmıştır. 6 Mayıs 2002 tarihinde Hollandalı bir hayvan hakları eylemcisi tarafından öldürülen Pim Fortuyn, kendisinden sonra mirasını sahiplenen birden fazla siyasal partinin kurulmasına da esin kaynağı olmuştur. Fortuyn’in öldürülmesinin hemen ardından parlamento seçimlerine (15 Mayıs 2002) katılan Pim Fortuyn Listesi, oyların yüzde 17’ini alarak 26 milletvekiliyle Hollanda parlamentosuna girmeyi başarmıştır. Bu seçimlerin ardından başlayan hükümet çalışmaları daha ilginç bir sonuç ortaya çıkartmıştır. Söz konusu seçimlerde oylarını yüzde 14 oranında artıran Hristiyan Demokratik Parti (CDA), yanına ırkçıları ve liberalleri de alarak bir koalisyon hükümeti kurmuştur.

Başbakan Balkanende, en önemli sürprizi partisinin başına geçtiği günlerde yapmıştı. 1 Ekim 2001 yılında parti başkanlığına geldikten sonra, Balkanende göçmenlere ve azınlıklara karşı parti siyasetinde önemli bir değişiklik getirmiştir. Daha önce Hollanda toplumunda ve siyasetinde uzlaşmış bir noktada, beklenmedik ve aykırı bir açıklama yapmıştır. Balkanende yaptığı açıklamada “Hollanda’nın çokkültürlü bir toplum olmadığını” söylemiş ve ardından “Bizim ortak değer ve normlarımız var. Herkes bu değer ve normlara uymalıdır” şeklinde bir ekleme yapmıştır. Daha sonra 1. ve 2. Balkanende hükümetleri döneminde epeyce tartışılacak olan bu değer ve normlar meselesi, Hristiyan Demokratların azınlıklarla ilgili geleneksel siyasetini terk ettiğine ve kültürel entegrasyonu da amaçlayan yeni bir entegrasyon modeline geçtiklerine işaret ediyordu. Nitekim 11 Eylül konjonktürünü de arkasına alan sağcı hükümetler, yeni dönemde bir taraftan sosyal devlet olgusunu tartışmaya açarken, diğer yandan da azınlıklar ve göçmenler politikasında katı ve sınırlayıcı önlemler almaya başlamışlardır.

Fortuyncilerin iç kavgaları ve kabinede yarattıkları istikrarsızlıklar nedeniyle 1. Balkanende hükümeti uzun ömürlü olmamıştır. 2. Balkanende hükümeti, Fortuyncilerin yerine küçük merkez sol partiyi (D66) yanına alarak aynı programı uygulamaya devam etmiştir. İkinci dönemde liberal parti VVD’de bir başka kriz

² “De Islam is een achterlijke cultuur” (*İslam geri bir kültürdür*), De Volkskrant, 9 Şubat 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

baş göstermiştir. İslam'a karşı açıklamaları sebebiyle, daha önce İşçi Partisi'ne üye iken Liberal Parti'ye geçen ve milletvekili seçilen Somali kökenli mülteci Ayaan Hirsi Ali (doğrusu Ayaan Hirsi Magan)³ söz konusu aykırı açıklamalarına devam ederek, hem siyaset hem de kamuoyunda tartışmalar yaratmıştır. Yönetmen Theo van Gogh'la birlikte yaptıkları kısa metrajlı *Teslimiyet* (Submission) adlı film, Hollanda'da atmosferin iyice gerilmesine sebep olmuş ve nihayet 18 Ocak 2005 tarihinde Theo van Gogh'un öldürülmesiyle Hollanda'da yerli ve yabancılar arasındaki ilişkiler, belki de ilk kez bu kadar kötüleşmiş ve tamir edilmesi güç bir şekilde bozulmuştur. Daha önce Hz. Muhammed hakkında "pedofil" ve "tiran"⁴ açıklamalarını yapan Ayaan Hirsi Magan, *Teslimiyet* filminde kadınlara yönelik şiddetin kaynağını Kur'an olarak gösteriyordu.

Theo van Gogh'un öldürülmesinden sonra, Hollanda'da Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkiler bir daha eski şekline dönmedi. İkibinli yılların başında milliyetçi ve solcu aydın Paul Scheffer'in Hollanda için öngördüğü "Müli-kültürel dram"⁵ gerçek oldu.

2. PROBLEMİN TANIMI

Hollanda'da 11 Eylül ile kesişen ırkçı Fortuyn hareketinin ortaya çıkması ve siyasette (aşırı) sağcılaşma, toplumsal bir gösterge olarak toplumda azınlık ve göçmen gruplara karşı bir hoşnutsuzluğu yansıtıyordu. Bu süreçte siyaset ve medyada göçmen odaklı sert tartışmalar, toplumsal gerilimi artırmaktan başka bir şeye yaramamıştır. Tam da bu noktada çoğu kişi, Avrupa Birliği üye ülkeleri içinde öteden beri sosyal ve hoşgörülü bir ülke olarak tanınan Hollanda'nın nasıl olup da böyle bir noktaya geldiğini sormaya başlamıştır. İşte bu makale, bu soruya bir cevap vermek amacıyla

³ Daha sonra Ayaan Hirsi Ali'nin mültecilik başvurusu sırasında ad, doğum ve geldiği ülke konusunda yalan söylediği ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak hem Hollanda vatandaşlığından hem de milletvekilliğinden düşürülmüştür. Fakat bu olay, daha sonra hükümet ortaklarından D66 partisinin hükümete desteğini çekmesiyle sonuçlanan bir hükümet krizine kadar gitmiştir.

⁴ "Mohammed een complexe man, maar geweldadig" (*Muhammed karmaşık bir kişi, fakat şiddetseverdir*), Trouw 27 Ocak 2003.

⁵ "Het Multiculturele Drama" (NRC Handelsblad, 29 januari 2000) adlı makalesinde Scheffer, Hollanda hükümetinin geçmiş dönemlerde sosyo-ekonomik geri kalmışlıkla mücadele etmek yerine, kültürel farklılıkları ve sosyal mesafeyi artıran müli-kültürel politikalar izlediğini savunuyor; terk edilmediği takdirde bu politikaların ülkede müli-kültürel bir drama sebep olacağını yazıyordu. Bu makale ülkesel bir entegrasyon tartışmasına kapı aralamakla kalmadı, aynı zamanda bu dönemde iş başına gelen sağ hükümetlerin politikalarına da meşruiyet kazandırdı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

Hollanda'da ortaya çıkan yabancı karşıtı tutumların tarihsel gelişimini ve mevcut durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma sorusunu şu şekilde formüle etmek mümkündür: Geçmişten günümüze Hollanda'da yabancı karşıtı tutumların gelişmesi nasıl olmuştur ve bugünkü durum nasıl açıklanabilir?

Bu soruya doğrudan bir cevap vermek, elbette kolay olmayacaktır. Bu sebeple bazı somut hipotezler formüle ederek, bilimsel bir yöntemle sınırlı düzeyde bir cevap aranacaktır.

a) Hollanda halkı, genel olarak yabancılara karşı hoşgörülüdür. Hoşgörüsüzlük marjinal bir olgudur.

b) Hollandalıların yabancılara karşı hoşgörüsünün azalmasının ardında giderek artan göç olgusu yatmaktadır.

c) 11 Eylül sonrası Hollandalıların yabancılara yönelik tutumu olumsuzlaşmıştır.

d) Yabancılara yönelik olumsuz tutum, daha çok kendini korumasız hisseden yaşlı kesimlerde görülmektedir.

e) İşsizlik, yabancı düşmanlığının artmasında etkili gözükmektedir. Başka bir deyişle işsiz Hollandalılar yabancılara karşı hoşgörüsüz bir tutum sergiliyorlar.

f) Varsayılan kültürel farklılıklar ve sosyal mesafe yabancılara karşı olumsuz düşünce ve tutumları beslemektedir.

g) Yabancılara karşı hoşgörüsüzlük, dindarlardan ziyade kiliseden uzaklaşmış seküler kesimlerden gelmektedir.

h) Hoşgörüsüzlük, daha çok farklı bir dini ve kültürel kimliğe sahip olan Müslüman göçmenlere ve azınlık gruplara yöneliktir.

3. YÖNTEM

Bu makalede Hollanda'da Kültürel Değişimler araştırma projesi çerçevesinde oluşturulan veri tabanları kullanılacaktır⁶. Düzenli aralıklarla yapılan Kültürel Değişimler araştırması, Hollanda Kamuoyu ve Pazar Araştırma Kurumu NIPO tarafından, 16 yaş ve üstündeki nüfustan alınan örneklem üzerinde anket metodu uygulanarak yapılmakta ve bu anketlerde pek çok konuda halkın görüşüne başvurulmaktadır. Amaç, Hollanda halkının zaman içinde

⁶ Sociaal en Cultureel Planbureau, Culturele Veranderingen in Nederland 1966-2004, Amsterdam, Steinmetz Archives.

değişen görüş ve tutumlarını tespit etmek ve politikalara yansıtılmasını sağlamaktır.

Hollanda Sosyal Kültürel Plan Bürosu yerli halkın yabancılara yönelik tepkisini, Kültürel Değişimler çerçevesinde 1966 yılından bu yana ölçmekte ve periyodik olarak yayınladığı Sosyal ve Kültürel raporlarda kamuoyuna açıklamaktadır. Bu araştırmalarda, özellikle iki değişken yabancılara karşı tepkiyi dile getirmede önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır. İlk değişken, Hollanda halkının başka bir ırktan komşu edinmeye yönelik tepkisini ölçmektedir. İkinci değişken ise ülkedeki yabancı nüfusun miktarını nasıl bulduklarını sorgulamaktadır. Birinci değişken, 1966'dan beri seri olarak bu araştırmalarda sorulurken, ikinci değişken 1991 yılından bu yana sorulmaktadır. Bununla birlikte yabancılarla ilgili sorular bundan ibaret değildir. Başından beri giderek daha fazla konuda yerli halkın yabancılar hakkında görüşüne başvurulmuştur. Bu makalede gerekli olduğu yerlerde, başka göstergelere atıfta bulunulacaktır.

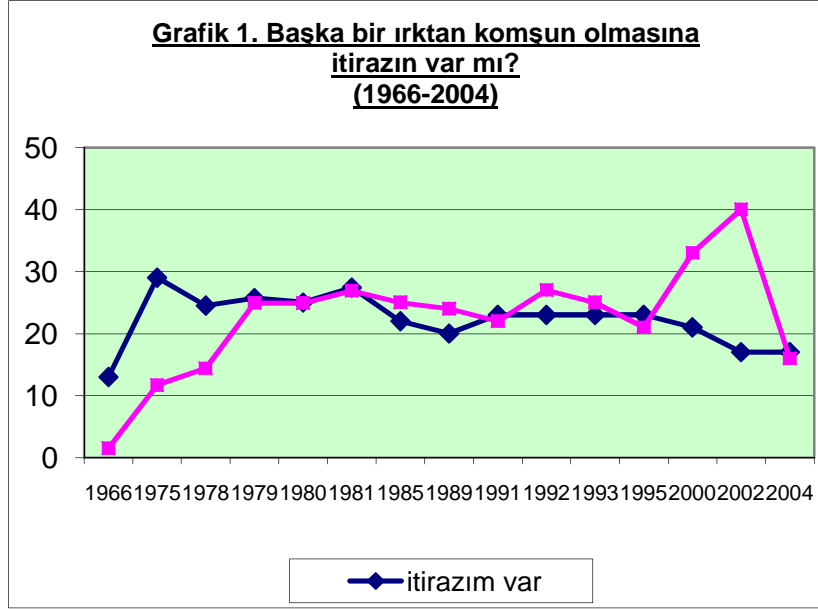
4. BULGULAR

İlgili veri tabanı üzerinde yaptığımız ikincil analiz temelinde, ilk önce Hollanda halkının yabancılara yönelik tepkisinin geçmişten günümüze nasıl geliştiğini ele alacağız. Daha sonra 2002 ve 2004 yılı verileri esas alınarak, yabancı karşıtı kesimin profilini resmetmeye çalışacağız. Bu şekilde yabancılara yönelik tepkinin hem tarihsel gelişmesini, hem de 11 Eylül sonrası dönemdeki toplumsal yapısını incelemiş olacağız.

4.1. Hollanda Toplumunda Yabancı-Karşıtı Tutumların Gelişmesi

Hollanda halkının başka bir ırktan komşu edinmeye karşı itirazı olup ya da olmadığı, göçmen nüfusun oldukça az olduğu 1966 yılından bu yana ölçülmektedir. Söz konusu yılda, Hollanda'daki yabancı nüfus 213.000 civarındadır. Yabancı nüfusun sadece yüzde 35'ini eski sömürge (Endonezya) ve geleneksel işgücü çekilen ülkelerden (Yunanistan, Türk, Fas vs.) gelenler oluşturmaktadır. Geriye kalan büyük kesim, Avrupa içinden veya Amerika'dan gelmektedir.⁷

⁷ Statistisch zakboek 1970, Sh. 13, CBS, Voorburg 1970.

Grafik 1'den görüleceği üzere 1975 yılına kadar Hollanda halkı içinde, başka bir ırktan komşu edinmeye karşı küçük bir kesim (yüzde 13) olumsuz tavır sergilemektedir. Göçmen komşu edinmeye karşı ilk önemli olumsuz tepki 1975 yılında görülmüştür. Aşağı yukarı yüzde 30'a yakın bir kesim yabancı komşu edinmeye itirazı olduğunu belirtmiştir. Bu gelişme, yetmişli yılların başından itibaren artan yabancı nüfusa bir tepki olarak yorumlanabilir. Çünkü bu arada yabancı nüfus 316.000'e çıkmıştır.⁸ Üstelik söz konusu yıllarda ortaya çıkan petrol krizi ve bununla bağlantılı olumsuz ekonomik gelişmeler de ilişkileri etkilemiştir.

Sosyal Kültürel Plan Bürosu, geriye doğru bakarak bu gelişmeyi farklı bir şekilde yorumlamıştır. Plan Bürosu'na göre yabancıların nüfus artışı ve hatta Hollandalıların rekabet duyguları yabancılara karşı olumsuz tepkilerde etkili olmamıştır. Açıklamayı başka bir yönde aramak gerekir. Yetmişli yılların başında yabancılar Hollanda toplumunda yeni bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu olgunun ortaya çıkışı, önemli olmayan bir kısım Hollandalıların çekinceli bir tavır almasına yol açmıştır. Bundan sonraki yıllarda daha olumsuz bir tavır söz konusu değildir.⁹

⁸ Statistisch zakboek 1980, Sh. 13, CBS, Voorburg 1980.

⁹ Sociaal en Cultureel Rapport 1994, Sh. 551, Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk 1994.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Açıklaması ne olursa olsun yetmişli yılların ortasında yabancılara yönelik bu tepki, ilk büyük tepkidir; bu düzeyde ve bu bağlamda bir tepki daha sonraki yıllarda ortaya çıkmamıştır. Nitekim yukarıdaki grafikte izleneceği üzere daha sonraki yıllarda olumsuz tepki gösteren nüfusun sayısı giderek düşmüştür. Seksenli ve doksanlı yıllarda büyük dalgalanmalar olmamıştır. Fakat her zaman yüzde 20 civarında bir kesim yabancılara karşı çekincesini koruyup gelmiştir. Bu ilginç bir durumdur, çünkü daha sonraki yıllarda yabancılardan nüfusu giderek sürekli bir artış göstermiştir. Özellikle yetmişli yılların sonundan seksenli yılların ortasına kadar aile birleşimi ve mültecilik dolayısıyla hızlı bir artış olmuştur. 1985 yılında yabancılardan toplam nüfusu yarım milyonu (559.000) aşmıştır.¹⁰

Doksanlı yılların başından itibaren Kültürel Değişmeler çerçevesinde Hollandalıların ülkedeki yabancı nüfus hakkındaki görüşleri de sorulmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra, komşu olarak yabancıya verilen tepkiyle ülkede yabancı sayısına verilen tepkilerin nasıl geliştiğini birlikte izleyebiliyoruz. Yukarıdaki iki grafik birlikte incelendiği zaman, bir nokta dikkat çekmektedir. Ülkedeki yabancı miktarını “çok fazla” bulduğunu söyleyenlerin oranı, komşu olarak yabancılara kabullenmeyen Hollandalıların oranından her zaman daha fazla olmuştur. Daha kesin bir ifadeyle doksanlı yıllardan itibaren Hollandalıların yüzde 50’si ülkedeki yabancı sayısını çok fazla bulduklarını söylerken, aynı dönemde yabancılara komşu edinmek istemeyen kişilerin oranı hiçbir zaman yüzde 25’i geçmemiştir.

“Çok fazla yabancı” ne anlama gelmektedir?

Bu ifade, mevcut durumu tespit anlamında bir söz müdür; yoksa aşırı sağ ve ırkçıların sloganı olarak ifade edilmiş yabancı karşıtı bir tepki midir? Bu soru, Kültürel Değişimler çerçevesinde yabancılara hakkında sorulan diğer sorulara verilen cevaplarla birlikte yorumlanmalıdır. Sosyal Kültürel Plan Bürosu’na göre yabancı sayısını çok fazla bulan Hollandalıların oranı 1991 ile 2002 arasında değişmemiştir. Buna rağmen yabancılara hakkındaki genel düşünceler 1995 yılından sonra daha olumsuz bir çizgide gelişmiştir. Yabancılara karşısında “kendi tutumu”nun olumsuz yönde değiştiğini söyleyen Hollandalıların oranı yüzde 12’den yüzde 22’ye çıkmıştır. Üstelik görüş bildirmeyen kesimin oranı da görece artmıştır. Başka bir deyişle insanlar olumlu ya da olumsuz yönde fikir bildirmekten kaçınmışlardır. Kendi tutumunu olumlu yönde değerlendirenlerin oranı da açıkça yüzde 29’dan yüzde 17’ye düşmüştür.¹¹ Bu veriler

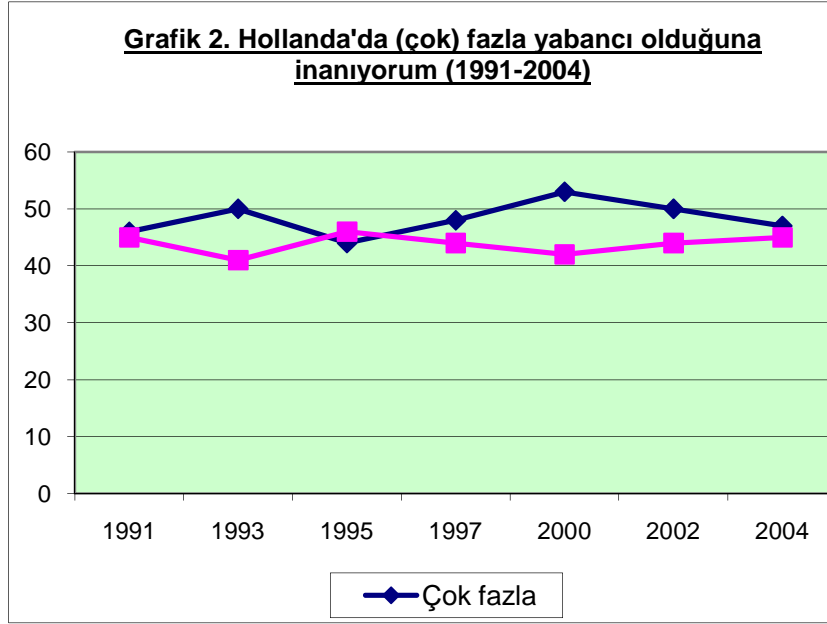
¹⁰ Statistisch zakboek 1991, Sh. 44, CBS, Voorburg 1991.

¹¹ Sociaal en Cultureel Rapport 2003, Sh. 308, SCP, Rijswijk 2003.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

çerçevesinde düşünüldüğünde “çok yabancı” söyleminin hiç de olumlu anlamda yorumlanacak bir görüş olmadığı açıktır.

Komşu olarak yabancılara itirazım var diyenlere karşı itirazım yok diyenlerin oranı yükselmişse de bu soruya “duruma bağlı” şeklinde cevap verenlerin oranında büyük bir artış olmuştur. 1995 yılında bu grup yüzde 21 iken 2002 yılında ikiye (yüzde 40) katlanmıştır. Bu görüşteki insanların oranı, 2004 yılı hariç, sürekli artış göstererek gelmiştir. Demek ki “şartlı” bir onay söz konusudur. Daha önce itirazım var ya da yok diyenler, şimdi “duruma bağlı” şeklinde daha dolaylı cevap vermeyi tercih etmektedirler.

Son yıllara ait bu veriler toplu olarak değerlendirildiğinde Hollanda’da yabancıların sayısını çok bulanların sayısında bir düşme söz konusu değildir. Halkın yarısı, yabancıların sayısının toplumun özümseme kapasitesinin üzerinde olduğunu düşünmektedir. Yabancıları komşu olarak kabul etmeyenlerin sayısındaki zahiri düşüş ise yanıltıcı bir durumdur. İtirazı olanlar, “duruma bağlı” şeklinde bir cevap vererek doğrudan olumsuz cevap vermek yerine, dolaylı bir çekince kullanmayı tercih etmektedirler. Başından beri bu kesimin oranı giderek artmıştır. Dolayısıyla yabancılara karşı sosyal mesafeyi korumak isteyenler, görünmez bir kitle olma yolunu seçmişlerdir. Sosyal Kültürel Plan Bürosu da kendi yaşam çevrelerinde yabancılarla

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

sosyal mesafeyi artırmak isteyen Hollandalıların sayısında artış olduğunu kabul etmektedir.¹²

4.2. Yabancı-Karşıtı Kesimlerin Profili

Bir önceki bölümde yabancı karşıtı tutumların gelişmesini tarihsel süreç içinde ele almaya çalıştık. Şimdi 2002 ve 2004 yıllarına ait veri tabanlarını esas alarak yabancı karşıtı kesimin bazı özelliklerine değineceğiz ve yabancı karşıtlığının hangi sosyal çevrenin tutumu olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

İlk olarak yabancı karşıtı tutumların bir eğitim meselesi olduğu görülmektedir. Eğitim değişkeni ile yabancı karşıtı tutumlar arasında (bazen olumlu bazen de olumsuz) korelasyonlar saptanmıştır. Kişilerin eğitim düzeyi ile yabancı komşuya itiraz arasında olumsuz bir korelasyon görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe yabancı komşu istemeyen kişilerin oranı azalmaktadır. Tersinden söyleyecek olursak, eğitim düzeyi düşük insanlar yabancı komşu edinmek istemiyorlar. Bu bağlamda en son ulaştığı eğitim düzeyi ilkökul ile orta öğretimin meslek bölümü olan kişiler arasında yabancı karşıtı tutumlara daha fazla rastlanmaktadır. Öte taraftan yabancıların sayısının çok fazla olduğunu düşünenler ile bunların eğitim düzeyi arasında olumlu bir ilişki saptanmıştır. Yani kişilerin eğitim düzeyi yükseldikçe yabancı sayısının çok olduğunu söyleyenler de artmaktadır. Eğitim düzeyi ile yabancı karşıtlığı arasındaki korelasyonlar bizi ilginç bir sonuca götürmektedir: Eğitim düzeyi yüksek olanlar yabancı sayısını çok fazla bulurken, eğitim düzeyi düşük olanlar ise yabancıları komşu olarak kabul etmek istememektedirler.

İkinci olarak yaş grupları arasında yabancı karşıtlığı farklı oranlarda çıkmaktadır. Araştırma grubunu gençler (16-30), yetişkinler (31-50) ve yaşlılar (51 ve üzerindeki) şeklinde üç gruba ayırt ettiğimizde 2002 verilerine göre yabancı karşıtlığı ile yaş değişkeni arasında olumlu bir ilişki görülmektedir. Kişilerin yaşları yükseldikçe hem yabancıların sayısını fazla bulanların, hem de yabancı komşu edinmek istemeyenlerin oranı yükselmektedir.

Bu iki husus, Sosyal Kültürel Plan Bürosu'nun daha önceki yıllarda da saptadığı bir husustur. Yabancı karşıtlığı, yaşlılar ve düşük eğitimliler arasında görülen bir olgudur.¹³ Bu iki husus, geleceğe dönük saptamalar yapmamıza da fırsat aralamaktadır. Şöyle ki, Hollanda toplumu giderek yaşlandığına göre, bu, yabancı karşıtlığının

¹² Sociaal en Cultureel Rapport 2003, Sh. 312, SCP, Rijswijk 2003.

¹³ Sociaal en Cultureel Rapport 1994, Sh. 551, Rijswijk 1994.

da artacağı anlamına gelmektedir. Ama öte taraftan eğitim düzeyi düşük olanların sayısı azaldıkça yabancı karşıtlığının düşeceğini de söylemek gerekiyor.

Eğitim ve yaş düzeyi kadar yabancı karşıtlığı din ve siyaset görüşüyle de ilgili bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Herhangi bir din veya kiliseye mensup olmak (dindar kesim) ile olmamak (seküler kesim), yabancı karşıtlığı açısından büyük bir önem taşımaktadır. 2002 verilerine göre seküler kesim yabancıların sayısını fazla bulmakla kalmıyor, aynı zamanda yabancı komşu edinmek de istemiyorlar. Yine bir başka açıdan kiliseye sık gidenler ile az veya hiç gitmeyenler arasında da farklılıklar görülmektedir. İkinci kesim yabancılara daha hoşgörüsüz yaklaşmaktadır. Bu sonuç 2004 yılı verilerinde de görülmekle birlikte, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunamamıştır.

2002 verilerine göre, aynı yıl içinde yapılan 15 Mayıs parlamento seçimlerinde kişilerin yaptıkları siyasal tercihler ile yabancı karşıtlığı arasında istatistiksel bir ilişki saptanamamıştır. Ancak yabancı sayısını çok fazla bulanlar daha çok sağ partilerde (Hıristiyan Demokratlar: CDA, Liberaller: VVD) yoğunlaşmaktadır. Yabancıları komşu olarak edinmek istemeyenler ise en fazla Hıristiyan demokratlarda görülmektedir. 2004 verilerine göre yabancılar meselesi hem sağ hem de sol yelpazede içinde ciddi bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Kendini merkez sağ ve sol kesimde görenler yabancıların sayısını fazla bulmaktadırlar. Buna göre yabancı karşıtlığı hem sağ hem de sol arasında popüler bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta ılımlı solda yabancı karşıtlığı daha fazla itibar görmektedir. Yine aynı şekilde aynı gruplar (ılımlı sol ve ılımlı sağ) yabancı komşu edinmek istemiyorlar. Bu veriler yabancılar meselesinin ikinbinli yıllarda hem sağ hem de sol için ciddi bir sorun ya da hoşnutsuzluk kaynağı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Üçüncü olarak mesleki formasyonlar ile yabancı karşıtlığı arasında bir ilişki söz konusudur. Hemen hemen bütün mesleki gruplarda yabancıların ülkedeki sayısı fazla görülürken, yabancı komşuya karşı itiraz daha çok düşük nitelikli meslek gruplarından gelmektedir. Öte taraftan çalışanlar ile işsizler arasında bir kıyas yapıldığında yabancı karşıtlığının daha fazla işsiz kesimler arasında görüldüğü anlaşılmaktadır.

Dördüncü olarak yabancı karşıtlığının kısmen şehirleşme ve yerleşim yeri gibi topografik etkenler tarafından da belirlendiği görülmektedir. Yabancı komşuya itiraz şehirleşme azaldıkça artmaktadır. Başka bir deyişle büyük şehirlerde yabancı komşu

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

edinmek daha normal kabul edilmektedir. Öte taraftan yabancı sayısı bütün yerleşim yerlerinde “çok fazla” bulunmaktadır.

Yabancılara karşı hoşgörüsüzlüğü kişisel ve toplumsal etkenler kadar doğrudan çokkültürlülük, kültürel ve dini farklılıklar konusundaki algılamalar da etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında dini ve kültürel farklılıkları daha bariz olan Müslümanlar hakkında Hollandalıların ne düşündükleri önemlidir. Nitekim 11 Eylül sonrasında yapılan kamuoyu araştırmalarında Müslümanlara yönelik önyargı ve düşmanlığın artış gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Buna bağlı olarak günümüzde yabancı düşmanlığının kılık değiştirdiği de söylenebilir.

2002 ve 2004 veri tabanında göç, çokkültürlülük ve dini gruplar hakkında birçok sorular bulunmaktadır. Bunlardan ilki, göçmenlerin Hollanda toplumu için bir zenginlik kaynağı olup ya da olmadığıdır. Bu soruya 2002 yılında Hollandalıların yüzde 44’e yakını “evet” demiştir. Aynı soruya iki yıl sonra “evet” diyenlerin oranı yüzde 58’e kadar çıkmıştır. Demek ki genelde göçün ve göçmenlerin topluma olumlu katkılar sağladığı kabul edilmektedir. Ancak bu soru, “Hollanda kültürüne Müslümanların büyük katkısı vardır!” şeklinde bir önermeyle değiştirildiğinde buna “evet” diyenlerin oranı yüzde 36 civarına düşmektedir. Halkın yüzde 53’ü ise bu önermeye “hayır” demektedir.

Kültürel farklılıklar ve göçmenlerin entegrasyonu konusunda Hollanda halkı genelde kötümser bir eğilime sahip görünüyor. “Yabancılar kendi kültürüne daha az önem vermelidir” şeklindeki bir önermeye Hollanda halkının yüzde 60’ı olumlu tepki vermektedir. “Çoğu göçmenler uyum sağlamıştır” şeklindeki bir önermeye ise sadece yüzde 15 “evet” demektedir. Geriye kalan büyük çoğunluk, uyumun yakın gelecekte ya da çok uzun bir gelecekte gerçekleşeceğine inanmaktadır. Yüzde 10 kadar küçük bir grup ise uyumun gerçekleşeceğine hiç inanmamaktadır.

Hollanda halkının çoğu, Müslüman kültürü ile Avrupa kültürü arasındaki mesafenin büyük olduğuna inanmaktadır. 2002 yılı verilerine göre halkın yüzde 95’i İslamı Hollanda kültürüne yakın bulmadığını söylemektedir. 2004 verilerine göre ise halkın yüzde 48’i, “Batı Avrupa ile Müslüman yaşam stili bir arada olabilir” önermesine katılmamaktadır. Bu önermeye olumlu bakanların oranı ise yüzde 40 civarındadır.

Aynı şekilde halkın büyük bir kesimi, Müslümanlar hakkında olumsuz görüş ve önyargılara sahip bulunmaktadır. 2004 verilerine göre halkın yüzde 52’si çoğu Müslümanın başka kültürlere saygılı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

olmadığına inanmaktadır. Yine aynı şekilde halkın yüzde 65'i Müslümanların çocuklarını otoriter bir şekilde yetiştirdiklerini düşünmekte, yüzde 80'i ise Müslüman erkeklerin kadınlar üzerinde hâkim olduklarını söylemektedir.

Kültürel farklılıklar, İslam ve entegrasyon konusundaki tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde Hollandalılara göre Müslüman gruplar ile Hollanda toplumu arasındaki kültürel mesafenin büyük olduğu, bu sebeple entegrasyonun tam olarak başarılamayacağı ve Müslümanların toplumsal bir sorun olarak devam edeceği fikri ağır basmaktadır. Bu görüşler kötümser bir gelecek fikri yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda Müslümanlar karşısında hoşgörüsüzlüğü de beslemektedir.

Sosyal mesafe ve etnik hiyerarşi konusunda yapılan başka bir araştırma Hollandalıların etnik gruplar arasında bir ayırım gözettiklerini ortaya çıkarmıştır. Buna göre Hollandalılar, İspanyol ve Sürinamları kendilerine daha yakın, Türk ve Faslıları ise daha uzak görmektedirler. Etnik hiyerarşinin kurgulanmasında başka faktörler yanında tehdit duyguları ve Müslüman kültürü hakkındaki olumsuz algılamaların da rol oynadığı bu araştırmada saptanmıştır.¹⁴

5. HİPOTEZLERİN SORGULANMASI

Daha önce formüle ettiğimiz hipotezleri elde ettiğimiz bulgularla yüzleştirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. İlk hipotez, Hollanda halkının genel olarak yabancılara karşı hoşgörülü olduğunu ve hoşgörüsüzlüğün marjinal bir olgu olduğunu varsaymaktadır. Yetmişli yıllardan bu yana yabancılar karşısında takınılan tavırların gelişimine bakarak bu hipotezin yanlışlandığını söyleyebiliriz. Yabancı karşıtlığı marjinal bir olgu değildir. Hollanda toplumunun çok önemli bir bölümü yabancılara çok fazla olduğunu düşünmekte ve yüzde yirmi civarında bir kesimi ise yabancılara komşu olarak kabul etmemektedirler.

İkinci hipotez, Hollandalıların yabancılara karşı hoşgörüsünün azalmasının ardında giderek artan göç olgusunun yattığını varsaymaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hollanda'da ilk yabancı karşıtı tepkiler göç dalgasına karşı gelişmiş ve Hollanda'nın dolu bir ülke olduğunu tekrarlaya gelmişlerdir. Başlangıçta ırkçılar

¹⁴ Hagendoorn, Louk ve Pepels, Jose, "Why the Dutch Maintain More Social Distance from Some Ethnic Minorities than Others: A Model Explaining the Ethnic Hierarchy", Sh. 41-63, In: Integrating Immigrants in the Netherlands, Cultural versus Socio-Economic Integration, Edited by: Louk Hagendoorn, Justus Veenman and Wilma Volleberg, Ashgate, England/USA 2003.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

tarafından ortaya atılan “Hollanda doldu” ve “Çok fazla yabancı” sloganları daha sonra geniş toplum katmanları arasında yer tutmuştur. Yabancı karşıtlığı kesinlikle artan göç dalgasıyla ve yükselen göçmen sayısı ile ilişkilidir. Ancak yabancı karşıtlığını sadece bununla açıklamak doğru değildir.

Üçüncü hipotez, 11 Eylül sonrası çok tekrarlanan bir basamaklıyla ilgilidir: 11 Eylül sonrası Hollandalıların yabancılara yönelik tutumu olumsuzlaşmıştır. Eğer metin içinde verdiğimiz grafiklere bakılırsa ikibinli yıllarda yabancı karşıtlığının artmak bir yana azaldığına değin bir görüntüyle karşılaşırız. Oysa Hollanda ve dünya kamuoyunda, 11 Eylül sonrasında Müslümanlara karşı düşmanlığın (islamofobi ve anti-islamizm) arttığına değin geniş uzlaşma bulunmaktadır.¹⁵ Burada iki nokta açıklığa kavuşturulmalıdır. Her şeyden önce yabancı karşıtlığı 11 Eylül ile birlikte, artmaktan ziyade kılık değiştirmeye başlamıştır. Çok genel bir kavram olan “yabancı” ve “yabancı karşıtlığı”nın yerine daha spesifik bir dışlama biçimi olan islamofobi ve anti-islamizm almıştır. Bu anlamda “yabancılar” hakkında sorulan sorular “Müslümanlar” şeklinde değiştirildiğinde yerleşik halkın tepkileri farklılaşmaktadır. Bu nedenle Kültürel Değişimler çerçevesinde sorulan sorular gerçeği yansıtmaktan uzak hale gelmiştir. Bunun farkına varan Sosyal ve Kültürel Plan Bürosu, önceden beri yabancılar hakkında sorulan genel sorulara yenilerini eklemiş ve doğrudan Müslümanlarla ilgili sorular koymuştur. Nitekim başka türden yapılan kamuoyu araştırmalarında da Müslümanlara yönelik hoşnutsuzluğun arttığı tespit edilmektedir.

İkinci olarak grafik 1’de görüldüğü üzere yabancı komşu edinmeye yönelik tepkiler “duruma bağlı” şeklinde cevaplarla daha dolaylı bir şekilde karşılanmaya başlanmıştır. Burada “duruma bağlı” diyenlerin hangi şartlar altında ve kimlere karşı olumsuz tepkiler göstereceğini belirlemek bir hayli zordur. Eğer “başka bir ırktan komşu” yerine “Müslüman bir komşu” ifadesi kullanılsaydı belki katılımcılar daha net cevap vereceklerdi. Çünkü Hollanda’da özellikle “ırk” kelimesi demode olmuş ve yabancılara karşı olumsuz duyguları harekete geçiren bir kavram olmaktan çıkmıştır. Her şeye rağmen grafik 2’de görüldüğü üzere Hollanda halkı bugünkü yabancı sayısını “(çok) fazla” bulduğunu açıkça söylemektedir.

¹⁵ Report Anti-Islamic reactions within the European Union after the acts of terror against the USA, Synthesis Report & Country Reports, the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), Vienna: May 2002 and Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU, Developments since September 11, Report by the International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), March 2005.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Dördüncü hipotez yabancı düşmanlığının hangi kesimden geldiğine değin bir fikir ortaya atmaktadır: Yabancılara yönelik olumsuz tutum, daha çok kendini korumasız hisseden yaşlı kesimlerde görülmektedir. Bu hipotez, daha önce Sosyal Kültürel Plan Bürosu'nun raporlarında tespit edildiği gibi tarafımızdan yapılan ikincil analizlerde de saptanmıştır. Altmışlı yıllardan bu yana göç ve göçmenlik olgusu Hollanda toplumunu değiştiren önemli bir dalga olmuştur. Özellikle yaşlı kuşak bu dalgayı başından beri dışardan izlerken, genç kuşak bu dalgayı bir veri olarak görmüş ve bununla yaşamayı öğrenme yoluna girmiştir. Öte taraftan yaşlı kuşak, adi hırsızlık ve güvenlik sorunlarıyla yüz yüze kaldığında bunun yabancılar sorunuyla bağlantılı olduğunu düşünmektedir. İşte, bu algı sebebiyle yabancıların olmadığı bir Hollanda'nın daha güvenli olacağını hayal etmekte ve göç öncesi Hollanda'ya özlem duymaktadırlar.

Beşinci hipotez de tıpkı bir önceki hipotezde olduğu gibi yabancı karşıtlığının kaynakları üzerinde bir fikir vermektedir: İşsizlik, yabancı düşmanlığının artmasında etkili gözükmektedir. Başka bir deyişle işsiz Hollandalılar yabancılara karşı hoşgörüsüz bir tutum sergiliyorlar. Bu hipotez de araştırmada doğrulanmıştır. Başka araştırmalarda da görüldüğü gibi iş pazarındaki konumu zayıf olan kesimler, yabancıları kendilerine rakip olarak görmekte ve göçmenlerin olmadığı bir Hollanda'da daha avantajlı bir konumda olacaklarını düşünmektedirler. Bu sonuç, yabancı karşıtlığını açıklamada toplumsal rekabeti öngören teoriye haklılık kazandırmaktadır.

Altıncı hipotez, yabancı karşıtlığı ile kültürel farklılıklar arasında bir ilgi kurmaktadır: Varsayılan kültürel farklılıklar ve toplumsal mesafe, yabancılara karşı olumsuz düşünce ve tutumları beslemektedir. Hollandalıların çok önemli bir bölümü İslam kültürünü, Avrupa kültürüne uzak ve bir arada yaşamaları mümkün olmayan bir olgu olarak görmektedirler. Bu sebeple yabancıların kendi kültürlerine daha az önem vermelerini ve tümüyle Hollanda toplumuna entegre olmalarını talep etmektedir. Kültürel asimilasyon yönündeki bu talep, Hollanda'da doksanlı yılların başından bu yana giderek güçlenmiştir. Bu talebe olumlu karşılık vermeyen yabancı kesimlere karşı ciddi bir hoşgörüsüzlük hissedilmektedir. 11 Eylül olayları, kültürel farklılıkların çatışma potansiyeli içerdiğini ve çokkültürlü toplumların kültürel kökenli çatışmalara eğilimli olduğu düşüncesini kuvvetlendirmiştir.

Yedinci hipotez, yabancılara karşı hoşgörüsüzlüğün, dindarlardan ziyade kiliseden uzaklaşmış seküler kesimlerden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

geldiğini varsaymaktadır. Bu hipotez, analiz ettiğimiz veri tabanları tarafından doğrulanmaktadır. Yabancı karşıtlığı ve islamofobi, bugün daha çok seküler kesimden gelmektedir. Seküler kesimler, genelde dinler hakkında basmakalıp düşünceler (fanatizm, fundamentalizm, bilim karşıtlığı, anti-modernizm vs.) üretmekte ve bu basmakalıp düşünceler temelinde toplumda olumsuz tutumların gelişmesine ortam hazırlamaktadır.

Sonucu hipotez, yabancı düşmanlığının kılık değiştiren mahiyetine ve yöneldiği hedef grubuna değin bir saptamayı içermektedir: Hoşgörüsüzlük, daha çok farklı bir dini ve kültürel kimliğe sahip olan Müslüman göçmenlere ve azınlık gruplara yöneliktir. 11 Eylül sonrasında yapılan bir taramaya göre Avrupa ülkeleri içinde en fazla Hollanda'da Müslüman kişi ve kurumlara yönelik saldırılar olmuştur.¹⁶ Bu tesadüfî değildir. Hollanda'da, 11 Eylül öncesinden beri Müslümanlara karşı bir damgalama süreci başlamıştı. Bu süreci başlatanlar, bilinçli olarak toplumu yönlendiren siyasetçi ve medya mensubu kimselerden oluşuyordu. 11 Eylül rüzgârını arkasına alan bu kesim ikibinli yıllarda da sözlü ve psikolojik saldırılarına devam etmişlerdir. 11 Eylül sonrası fiziki ve sözlü saldırılar, bu tarihten önceki damgalama sürecinden bağımsız olarak ele alınamaz. Başka bir deyişle anti-islamizm, islamofobiyi yaratmıştır. Anti-islamizm, toplumsal ve siyaset önderlerinin bilinçli olarak İslam'a karşı düşmanlıklarını ve karşı-propagandalarını ifade ederken, islamofobi ise halk arasındaki İslam ve Müslümanlar karşısında korku ve panik duygularını ifade etmektedir. İkincisi, önemli oranda birincisinin sonucudur.

11 Eylül sonrası yapılan birçok kamuoyu araştırması, Hollanda'da yabancı düşmanlığının kılık değiştirdiğini ve yöneldiği grubu açıkça göstermektedir. 2001 yılının sonuna doğru NIPO tarafından yapılan bir kamuoyu araştırmasında Hollanda halkının hemen hemen üçte biri İslam'a karşı bir Soğuk Savaş ilan edilmesi gerektiğine inandığını söylemiştir. 2004 yazında yapılan başka bir kamuoyu araştırmasında yine NIPO halkın üçte birinin Müslümanlar hakkında negatif düşündüğünü tespit etmiştir. Bu araştırmada İslam hakkında olumsuz düşünenlerin Müslümanlarla ilişkisi olmadığı ve İslam hakkında da herhangi bir şey bilmek istemedikleri saptanmıştır. 2005 yılının başında tekrarlanan bir araştırmada Müslümanlar karşısında negatif bakışın devam ettiği ve Hollandalıların beşte birinin Müslümanları tehdit olarak gördükleri belirlenmiştir.¹⁷

¹⁶ Bakınız dipnot 15.

¹⁷ NIPO araştırmaları için bakınız: www.nipo.nl

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

6. SONUÇLAR

Hollanda toplumunda yabancı karşıtlığı üzerine yaptığımız analizler bizi bazı önemli sonuçlara götürmektedir. Her şeyden önce yabancı karşıtlığı, Hollanda toplumunda belirli bir dönemde ortaya çıkan ve kaybolan ya da küçük bir kesimle sınırlı marjinal bir olgu değildir. Farklı oranlarda da olsa yetmişli yıllardan bu yana hep olagelmiş ve giderek rafine bir kılığa bürünmüş yapısal bir sorundur. Özellikle son onluk içinde yabancı karşıtlığı kendisini daha dolaylı olarak ifade eden ve giderek sıradan bir yabancı düşmanlığı olmaktan ziyade bir İslam veya Müslüman karşıtlığı şeklinde yeni bir kılıkla karşımıza çıkan spesifik bir düşmanlıktır. Yabancı düşmanlığı tüm yabancıları hedef almakla birlikte islamofobi veya anti-islamizm yabancılarından sadece bir grubu hedef almaktadır.

Elde ettiğimiz veriler çerçevesinde Hollanda'da yabancı karşıtlığı, ülkedeki yabancı sayısını “(çok) fazla” bulan ve yabancıları komşu olarak kabul etmeyen ve dolayısıyla yabancıları karşı mesafeli bir tavır sergileyen kesimlerin tutumu olarak tanımlanabilir. Son yıllarda yabancı düşmanlığı daha çok Müslümanları hedef alan islamofobi veya anti-İslamizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi islamofobi, Müslümanlara karşı nefret ve korku temelinde daha geniş halk yığınlarının duygularını ifade ederken; anti-islamizm, yeni bir soğuk savaş biçimi olarak aydınlar arasında görülen bilinçli ve ideolojik bir tavrıdır. Sözgelimi Pim Fortuyn hareketi, anti-islamist bir niteliğe sahiptir ama bu harekete destek verenlerin büyük bir kesimi ülkede yaratılan İslam korkusundan etkilenen pasif halk yığınlarıdır. Başka bir deyişle islamofobi, önemli oranda anti-islamizm'ün bir ürünüdür. 11 Eylül konjonktürü her iki olguya da önemli destek sağlamıştır.

İkinci olarak yabancı karşıtlığı belirli bir sosyal çevrenin özelliği olarak tanımlanabilir. Yabancı karşıtlarının profilini resmederken sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel konumları arasında bir ayırım yapmak faydalı olacaktır. Sosyo-ekonomik konumları itibarıyla yabancı karşıtlığı daha çok eğitim ve meslek düzeyi düşük, işsiz ve yaşlı kesimin bir özelliğidir. Bu açıdan bakıldığında, yabancı karşıtlığını toplumsal rekabet kavramından hareketle açıklayan teorilerin büyük bir haklılık payına sahip oldukları söylenebilir. Öte taraftan yabancı karşıtlığı sosyo-kültürel bakımdan kilise dışı (seküler) ve kültürel-dini farklılıklara kapalı olan statükocu bir sosyal çevrenin özelliğidir. Bu düzlemde de kültürel bir rekabet düşüncesinin etkiliği olduğu söylenebilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Toplumsal rekabet, kıt kaynaklar üzerinde farklı toplumsal ve kültürel kesimler arasında ortaya çıkan bir paylaşım yarışı olarak tanımlanırsa, yabancı karşılığı pekâlâ yerli ve yabancı gruplar arasındaki rekabet güdüsüyle açıklanabilir. Böyle bir açıklama, üretilecek çözümlerin de ne olduğu konusunda bize bazı ipuçları vermektedir. Yabancı karşılığı ile mücadele etmek için her şeyden önce yerli olsun yabancı olsun zayıf toplumsal grupların sosyo-ekonomik konumu düzeltmek gerekiyor. Özellikle eğitim ve iş imkânlarının paylaşımında zayıf gruplara öncelik veren politikalar uygulanmalıdır. Yaşlılar açısından bakıldığında güvenlik ve toplumsal bağlılık (cohesion) önemli gözükmektedir. Bu kesimin toplumsal bağlılığını kuvvetlendirilerek daha yüksek bir güvenlik duygusu geliştirilebilir. Doğal olarak böyle bir politika, somut güvenlik sorunlarını da halledecek bir politikayla birlikte etkili olacaktır. Aksi takdirde güncel yaşamda sık sık hırsızlık, gasp ve güvenlik sorunlarıyla yüz yüze kalan bu insanlara subjektif olarak güvenlik duygusu aşlamak yeterli olmayacaktır.

Çokkültürlü ve çokdinli toplumlarda toplumsal rekabet, aynı zamanda kültürel bir rekabet şeklini de almaktadır. Her grup kendi kültürel özelliklerini korumak, geliştirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak arzusundadır. Bu bağlamda eğitim başta olmak üzere farklı alanlarda çokkültürlü politikalar geliştirmek yoluyla farklı halk kesimlerine hem kendi kültürlerini korumalarına imkân tanındığına değin bir duygu aşlamak, hem de farklı kültürel geleneklerin ülke için zenginlik kaynağı olduğunu telkin etmek gerekmektedir.

Hollanda seksenli yıllardan bu yana uygulanan entegrasyon politikalarıyla ne ilk noktada ne de ikinci noktada başarılı olamamıştır. Bu başarısızlık, siyaset ve medyada suçun yabancılara atılmasına ve dolayısıyla sorunlu bir grup olarak yaftalanmasına (etiketlenme) yol açmıştır. Yabancılar ve yabancıların entegrasyonu konusunda yapılan ulusal tartışmalarda yabancılar hep günah keçisi olarak ilan edilmişlerdir. Böyle bir tartışma biçimi ve bunun yarattığı sonuçlar, ülkede yabancı karşılığını artırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Eğer Hollanda, “hoşgörülü ülke” imajını yeniden elde etmek istiyorsa, bugün bu imaj ile toplumsal gerçeklik arasında belirmiş olan uçurumu kapatmak zorundadır. Bunun da yolu, geçmişten de dersler çıkararak daha olgun ve ılımlı bir entegrasyon politikasını yeniden yürürlüğe koymaktır. Önceki yıllarda belirlenmiş olan entegrasyon politikasının amaçları yanlış değildi, ancak bu amaçlara ulaşmak üzere devreye sokulmuş olan araçlar etkisizdi. Daha etkili araçlarla desteklenmiş bir entegrasyon politikası, bir yandan zayıf toplumsal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

grupların konumunu güçlendirirken, diğer yandan da kültürel farklılıkların özgürce ifade edildiği bir ortamı yaratmalıdır.

KAYNAKÇA

- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), **Statistisch zakboek**, Voorburg 1970.
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), **Statistisch zakboek**, Voorburg 1980.
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), **Statistisch zakboek**, Voorburg 1991.
- EUMC (The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia), **Report Anti-Islamic reactions within the European Union after the acts of terror against the USA**, Synthesis Report & Country Reports, Vienna: May 2002.
- FORTUYN, Pim, “**Koude Oorlog met de Islam**” (İslâm’la Soğuk Savaş), Elsevier, 28 Ekim 2001.
- FORTUYN, Pim, “**De Islam is een achterlijke cultuur**” (İslam geri bir kültürdür), De Volkskrant, 9 Şubat 2002.
- HAGENDOORN, Louk ve Pepels, Jose, “**Why the Dutch Maintain More Social Distance from Some Ethnic Minorities than Others: A Model Explaining the Ethnic Hierarchy**”, Sh. 41-63, In: Integrating Immigrants in the Netherlands, Cultural versus Socio-Economic Integration, Edited by: Louk Hagendoorn, Justus Veenman and Wilma Volleberg, Ashgate, England/USA 2003.
- IHF (Report by the International Helsinki Federation for Human Rights), **Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU, Developments since September 11**, March 2005.
- MAGAN, Ayaan Hirsi, “**Mohammed een complexe man, maar gewelddadig**” (*Muhammed karmaşık bir kişi, fakat şiddetseverdir*), Trouw, 27 Ocak 2003.
- NIPO, www.nipo.nl
- SCHEFFER, Paul., “**Het Multiculturele Drama**”, NRC Handelsblad, 29 januari 2000.
- SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau), **Sociaal en Cultureel Rapport 1994**, Rijswijk 1994.
- SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau), **Sociaal en Cultureel Rapport 2003**, Rijswijk 2003.
- SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau), **Culturele Veranderingen in Nederland 1966-2004**, Amsterdam, Steinmetz Archives.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*